

Leena Koski ja Pia Bäcklund

TUTKIMUSSUUNNITELMA

KOIRA KAUPUNGEISSA: uhka yhteiskunnalliselle järjestykselle vai osa kaupunkikulttuuria?

1 Tutkimuksen tausta ja tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, millaisina yhteiskunnan jäseninä koirat kaupungeissa koetaan ja minkälaisiin asemiin ne asettuvat perheissä, yhteiskunnan jäseninä, koiraharrastuksissa ja koirattomien kaupunkilaisten kokemuksissa. Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, minkälaisena koira, sen käyttäytyminen ja tarpeet ymmärretään ja miten nämä käsitykset ovat muuttuneet kaupungistumisen myötä. Tutkimuksessa koira kaupungissa tarkastellaan historiallisesti, 1970-luvulta nykypäivään tarkoituksena paikantaa sitä prosessia, jossa koira asettuu koiranomistajien ja koirattomien yhteisöön tiivisti asutuissa kaupunkiympäristöissä.

Tutkimuksen lähtökohtina ovat ajatukset koiran muuttuvasta yhteisösuhteesta ja muutoksen kiinnittymisestä laajempiin yhteiskunnallisiin prosesseihin: kaupungistumiseen, kulttuurin yksilöllistymiseen, ihmisen luontosuhteen muutokseen sekä tiedon perusteiden ja niiden pohjalta toimimisen moninaistumiseen. Nämä prosessit ovat muuntaneet ja muuntavat koiran asemaa ja kohtelua (ks. myös esim. Kaukio 2002). Muuntuneisiin suhteisiin kiinnittyen koiran käyttäytymiseen ja ominaisuuksiin kiinnitetään jatkuvasti lisääntyvää huomiota ja koira määritetään uudenaikaisissa tietorakenteissa. Myös koiran koulutuksen, oppimiskyvyn ja opettamisen pedagogisissa lähtökohdissa on tapahtunut tietorakenteisiin sitoutuvia muutoksia. Koira saa myös moraalaisia määrityksiä: koirilla katsotaan olevan hyviä ja huonoja ominaisuuksia, oikeaa ja väärää käyttäytymistä. Ajatukset koirasta ovat sekä moninaistuneet, inhimillistyneet, yhteiskunnallistuneet että luonnollistuneet. Näyttää siltä, että koiraharrastuskulttuurissa koiraan on ihmisen vuorovaikutuskumppanina (ks. Eder 1996) alettu asettaa lisääntyviä ja moninaistuvia vaatimuksia.

Koira on ollut ihmisyhteisöjen jäsen tuhansia vuosia ja sen ominaisuudet ovat historiallisesti edesauttaneet ihmisten elinmahdollisuuksia erilaisissa ympäristöissä. Koiralle on myös annettu kulttuurisia ja sosiaalisia merkityksiä ja tiloja. Tästä huolimatta koiralla ei ole ollut juuri minkäänlaista sijaa sen paremmin yhteiskuntateoriassa kuin muussakaan ihmistieteellisessä keskustelussa. Koira on asettunut siihen vaikeaan kysymysten verkostoon, jossa ihmisyyys luodaan erona eläimeen ja eläimellisyyteen, jossa eläin määritetään ratkaisevasti ihmisestä ihmisyydestä poikkeavaksi, jolloin koira näyttäytyy yhteiskunnallisina erontekoina ja rajoina (ks. Kupsala ja Tuomivaara 2004). Koira on luonnon ja yhteiskunnan rajamailla – lemmikkieläimenä se ei kuulu luontoon mutta eläimenä se nähdään yhteiskunnan ulkopuolisena.

Moderneissa yhteiskunnissa koira on seurannut ihmistä maalta kaupunkiin. Kaupunkiympäristö ei ole koiralle, koiranomistajille eikä koirattomille kaupunkilaisille ongelmaton. Koiran omistaminen jakaa kaupunkilaiset karkeasti kolmeen ryhmään: niihin, jotka ehdottomasti vastustavat koiran olemassaoloa, niihin, joille koiran omistaminen on itsestäänselvyys ja joukkoon, jossa koirat eivät herätä sen paremmin intohimoa kuin antipatiaakaan. Vaikka väestö Suomessa on yhä enemmän kaupungistunut, eivät koirat ole jääneet osaksi tyhjenevän maaseudun nostalgista elämää, vaan ne ovat muuttaneet kaupunkiin ihmisten kanssa. Pekka Korhonen (1997) kirjoittaa, että ”koirayhteiskunta on muuttunut samaan suuntaan kuin ihmisten käyttäytymiseltään, kontrollin muodoiltaan, nimistöltään ja ruokatottumuksiltaan.” Koiran tehtävät ovat moninaistuneet ja erikoistuneet ja koirasta on tullut osa sekä kaupallista kulttuuria että perhe-elämää. Nämä prosessit voi tiivistää kahteen lähtökohtaan:

1. Koirainstituutiot ja koirien käyttötarkoitukset koirakulttuurissa ovat lisääntyneet. Tästä kertovat koirien omat koulut, omat lääketiede ja terapia. Perinteisten poliisi- ja opaskoirien lisäksi koiria koulutetaan ihmisen avuksi mm. hukkuneiden etsintään, lahovaurioiden tunnistamiseen, kuulovammaisten avuksi ja osaksi ihmisille annettavaa mielenterveystyötä. Näiden erikoistoimintojen lisäksi koirat etsivät edelleen kadonneita ihmisiä – ja nykyään myös kadonneita koiria. Kanalintujen ja hirvien lisäksi koirilla voi metsästä myös kantarelleja. Omistajan ja koiran välistä yhteistyötä voi käydä mittaamassa vaikkapa tottelevaisuuskokeissa tai koirien esteratakilpailussa, agilyssä.
2. Koira inhimillistetään lisääntyvästi. Koiran elämää, kuolemaa, käyttäytymistä, asemaa perheissä ja koiran ominaisuuksia määritetään analogisesti ihmisen (tai lapsen) aseman ja ominaisuuksien kanssa. Koirille järjestetään syntymäpäiviä, lähetetään joulukortteja, tuodaan tuliaisia ja kuoleman jälkeen pidetään hautajaisia ja muistotilaisuuksia. Koiran kouluttamisen tavat näyttävät kiinnittyvän ihmispedagogiikan suuntauksiin (esimerkiksi koirakeskeinen pedagogiikka)

Kysymys koiraan liitetystä tulkinnoista nimenomaan kaupunkiympäristössä on erityisen kiinnostava siksi, että suomalaisista koirista yhä suurempi määrä asuu tänä päivänä kaupungeissa. Kaupunkikoirat asuvat samoja tiloja ihmisten kanssa ja ovat läsnä kaikissa arkisissa toiminnoissa. Kaupunkikoirat käyttävät myös joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta (uimarannat, torit, leikkiuistot) kaupunkien julkisia tiloja siinä missä muutkin kaupungin asukkaat. Tästä seuraa myös yhteentörmäyksiä koirattomien kaupunkilaisten kanssa, josta esimerkkinä jokakeväiset keskustelut koirien jätöksistä tai mediassa uutisoidut tapahtumat koirista lenkkeilijöiden ahdistelijoina. Vaikka kaupunkien koirat ovat samalla lailla yksityistä omaisuutta kuin maaseudulla ja asuvat omien ihmistensä kanssa, niiden vaikutus koirattomien ihmisten arkeen on huomattavasti suurempi tiiviisti asutuissa kaupunkiympäristöissä kuin harvaan asutulla maaseudulla. Huonosti käyttäytyväksi koettu koira naapurustossa saattaa terrorisoida muiden asukkaiden kotirauhaa ja jopa rajoittaa heidän liikkumistaan. Myös koirapelosta kärsivät ihmiset joutuvat kohtaamaan päivittäin pelon kohteensa. Vaikka koiran sallittua toimintaa ja koiranpitoa säädelään mm. järjestyslaissa, on koiralla ainakin toistaiseksi ollut suomalaisissa kaupungeissa legitiimi asema julkisen tilan toimijana. Koirien määrää ei myöskään ole pyritty rajoittamaan / omistaja eikä koiranpitoa ole pyritty säätelemään esimerkiksi pakollisten

koulutustunnusten kautta, tai rajoittamalla vaarallisiksi luokitettujen rotujen omistamista tai liikkumista julkisissa tiloissa.

Koiraan liittyvä tiedontarve sekä käsitykset koiran toivotuista ominaisuuksista ja hallinnasta ovat kaupungistumisen myötä muuttaneet muotoaan. Yhteiskuntakelpoiseen kaupunkikoiraan voidaan liittää toivottaviksi ominaisuuksiksi äänettömyys, hälystä ja metelistä piittaamattomuus, riistan suhteen välipitämättömyys sekä sosiaalisuus ihmisiä ja muita koiria kohtaan. Toisaalta tavoitteelliseen harrastamiseen sopivan kaupunkikoiran pitäisi silti olla myös tarpeeksi vietikäs, toimintakykyinen ja ympäristöään kohtaa peloton. Koiran henkisiä ominaisuuksia mittaamaan käytetään yhä enemmän ja rodusta riippumatta alun perin Ruotsissa kehitettyä luonnetestiä. Tämän rinnalle on noussut edelleen Ruotsissa kehitetty MH-kuvaus, joka eroaa tulkinnan osalta edellisestä erityisesti siinä, että jälkimmäisessä testissä koiralle ei anneta kokonaispistemäärää. Testien kasvava suosio kertoo tarpeesta saada tietää millainen minun koirani "todellisuudessa" on ja testitulosta pidetään yhtenä tärkeänä kriteerinä myös jalostusvalintoja tehtäessä.

Koirien käyttäytymiseen liittyvissä tutkimuksissa on valtavirtana ollut perinteinen luonnontieteellinen lähestymistapa: mittaaminen, mallintaminen ja tulosten näkeminen objektiivisina, tutkijasta riippumattomina. Yksittäisten ja erilaisissa elinympäristöissä elävien koirien toimintatapoja tarkkailemalla on tehty laajempiakin yleistyksiä koirapopulaatioiden toiminnasta ja niiden tilannesidonnaisista tulkinnoista (esim. Fennell 2007; Loiri-Seppä 2007). Varsin vähän on kriittisesti kuitenkaan pohdittu sitä, että toimintatapojen toistuminen samankaltaisina ei silti oikeuta tekemään tulkintoja siitä, mitä koira näissä eri tilanteissa itse ajattelee, tai millaisena se tilanteet tosiasiaassa kokee. Näiden koiran toimintaan liitettyjen ajattelumallien pohjalle rakentuvat kuitenkin sekä koirankoulutusmenetelmät kuin myös kaupunkikoirien elämää rajoittavat tekijät. Käsitys siitä millainen eläin koira on, säätelee sen vapauksia ja oikeuksia niin yksityisessä kuin julkisessakin tilassa.

2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen aikataulu

Tässä tutkimuksessa koiraa lähestytään kaupunkien asukkaana kahdessa vuorovaikutussuhteessa: aktiivisen koiraharrastuskulttuurin ja koirattomien kaupunkilaisten perspektiiveistä. Tutkimuksen teoreettiset kysymykset, jotka perustelevat ja jäsentävät empiiriset kysymykset, aineiston ja siitä tehtävät tulkinnot ovat:

1. Minkälaisiin oletuksiin ja uskomuksiin tieto koiran tarpeista, käyttäytymisestä ja koulutuksesta perustuu ja miten tämä on muuttunut kaupungistumisen myötä?
2. Minkälaisiin moraalisiin tiloihin ja järjestyksiin koira asetetaan kaupunkikulttuurissa ja mihin nämä järjestykset perustuvat?

Näitä kysymyksiä lähestytään siten, että tutkimuksen käytännöllisenä tavoitteena on lisätä ymmärrystä koirasta kaupunkiympäristöissä tunnistamalla ja avaamalla tulkinnoissa olevia mahdollisia ristiriitaisuuksia ja helpottaa siten sekä koirallisten että koirattomien kaupunkilaisten kohtaamisia. Osatavoitteena on myös selvittää laajemminkin koiraharrastamisen nykytilaa ja volyyymiä sekä sen merkitystä yhteiskunnan eri osa-alueilla.

Tutkimus jakaantuu kahteen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa tutkitaan suomalaista koiraharrastuskulttuuria kaupunkiympäristöissä, sekä koirien käyttäytymiseen, tarpeisiin ja koulutukseen liitettyjä merkityksiä ja tulkintoja. Ensimmäinen vaihe sisältää myös vertailevan osuuden, jossa suomalaista koirakulttuuria kaupungeissa verrataan sekä Hollannin että Iso-Britannian koirakulttuuriin, lainsäädännön ja arjen käytäntöihin. Keskiöissä ovat aktiivisten koiraharrastajien tulkinnat koiran ”virasta” ihmisen kumppanina kaupungeissa.

Ensimmäisen vaiheen aineisto koostuu seuraavista kokonaisuuksista:

- koiran kouluttamista, hoitamista, sen ominaisuuksia ja tarpeita käsittelevä kirjallisuus 1970-luvulta 2000-luvulle
- koiria ja koiranpitoa sekä kasvatusta koskevat säädökset ja ohjeet 1970-luvulta 2000-luvulle
- etnografiset aineistot koiran kouluttamisesta ja koirien ja ihmisten kohtaamisista kaupunkiympäristöissä Hollannissa ja Iso-Britanniassa
- pitkään ja aktiivisesti koiria kouluttaneitten ja koirien kanssa kilpailleitten harrastajien haastattelut

Tutkimuksen toisessa vaiheessa tutkitaan koirattomien kaupunkilaisten näkemyksiä koirien merkityksestä ihmisen kumppanina ja koiran asemaa kaupungin legitiiminä kansalaisena. Toisen vaiheen aineisto koostuu seuraavista kokonaisuuksista:

- sanomalehtiaineiston analyysi 1970-luvulta 2000-luvulle
- koirattomien kaupunkilaisten fokusryhmähaastattelut ja ositetulla otannalla suoritettu survey

Tutkimuksessa käytetään lähtökohtina Suomen Kennelliiton vuonna 2000 käynnistämän Koira kuntalaisena –projektin kysymyksenasetteluita sekä Kennelliiton Tampereen yliopistossa teettämää tutkimusta Koira ja kotikunta (Järvenkylä ja Mennola1998).

3 Tutkimuksen tekijät

Tutkimus suoritetaan tutkimusryhmässä, jossa vastaavina tutkijoina toimivat professori, YT, Leena Koski (Joensuun yliopisto) ja erikoistutkija, FT, Pia Bäcklund (Helsingin kaupunki). Tutkimuksen aineiston hankintaa varten rekrytoidaan opintojen loppuvaiheessa olevia, koirakulttuurista Joensuun yliopistossa opinnäytetöitä tekeviä opiskelijoita. Tutkimusryhmällä on tiiviit yhteydet ihmistieteellisen eläintutkimuksen verkostoon ja sen kautta muihin suomalaisiin alan tutkijoihin.

Leena Koski on sosiologi, joka on perehtynyt erityisesti kasvatuksen ja koulutuksen moraalisten järjestysten muuttumisen tutkimukseen ja on laajentanut kysymyksenasettelua myös koiraan (Koski 2006).

Pia Bäcklund on kulttuurimaantieteilijä ja perehtynyt erityisesti kysymyksiin kaupunkitilan hallinnasta ja erilaisten ihmisten oikeudesta vaikuttaa asuinympäristönsä ja kotikaupunkinsa asioihin. Tutkimusten keskiössä ovat olleet kysymykset siitä, miten asukkaiden kokemuksellinen, arjessa rakentuva tieto voi välittyä kaupunkien

päätöksentekoon. Tähän liittyen hän on toteuttanut mm. tutkimuksen koirapuistojen merkityksestä koirallisten kaupunkilaisten arjen viihtyisyyttä lisäävänä tekijänä (Bäcklund 2000).

5 Kirjallisuus

Bäcklund, Pia (2000). Koiria ja koiraihmissiä. Selvitys koira-aitausten käytöstä Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuskatsauksia 2000:4. Helsinki.

Eder, Klaus (1996). The Social Construction of Nature. A Sociology of Ecological Enlightenment. SAGE Publications: London.

Fennell, Jan (2007). Kuuntelen koiraani. Karisto: Hämeenlinna. 2 p.

Järvenkylä, Nina ja Mennola, Erkki (1998). Suomalaisen koiran parempi kotikunta. Koira ja kotikunta -projektin johtopäätökset ja ehdotukset. Suomen Kennelliiton toimeksianto.

Kaukio, Leena (2002). Koiran lemmikkieläiminä. Kaupunkikoiran ja koiranomistajan välisen suhteen tarkastelua vuosituhannen vaihteessa. Pro Gradu-työ, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Koski, Leena (2006). Koira jälkimodernissa yhteiskunnassa. Teoksessa Kosonen P. & Nevanlinna T. (toim.): Merkityksellistymisen pohjasäikeet – Kirsi Määttäsen juhlakirja. Tutkijaliitto, Helsinki 2006. 49 – 70 s.

Kupsala, Saara ja Tuomivaara, Salla (2004). Sosiologinen eläintutkimus – eläinten yhteiskunnallinen merkitys sosiologian tutkimuskohteena. Sosiologia 4. 310-321.

Loiri-Seppä, Lilli (2007). Koirankorjauskirja. Pertti Vilanderin ohjeet ongelmakoiran koulutukseen. Gummerrus: Jyväskylä.